

ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ІНТЕРЕСУ ДО ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЗАКЛАСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Одним із важливих завдань фізичного виховання у загальноосвітній школі в сучасних умовах є підвищення ефективності його оздоровчо-розвиваючих та виховних функцій. Необхідність цього акцентується в ряді державних нормативно-правових документів останнього часу, ряді праць науковців, що досліджують проблеми фізичного виховання. Цього вимагає практика, погіршення стану здоров'я учнівської молоді, збільшення рівня захворюваності. Загальновідомо, що заняття фізкультурою і спортом у загальноосвітній школі повинні забезпечити гармонійний фізичний та психічний розвиток учнів, їх фізичну підготовленість, ефективну життєдіяльність організму, сприяти зміцненню здоров'я, веденню здорового способу життя, вихованню морально-вольових якостей, патріотичних почуттів.

Важливим чинником реалізації цих завдань є наявність в учнівській молоді стійкого інтересу до фізичної культури та спорту. Його виховання у шкільному віці є особливо актуальним, адже в цей віковий період інтенсивно формуються життєві цінності, світоглядні позиції, свідоме ставлення до різних видів діяльності та спілкування. Але шкільна практична діяльність свідчить, що виховання в учнів інтересу до фізичної культури ще не набуло необхідної педагогічної спрямованості. Недостатньо уваги цій проблемі приділяє і теорія фізичного виховання, що обумовлює її актуальність в практичному та теоретичному значенні.

Мета дослідження: розглянути певні аспекти виховання в учнів-підлітків інтересу до фізичної культури у позакласній діяльності загальноосвітньої школи. Методи дослідження: вивчення та аналіз наукових джерел з психології, педагогіки, теорії та методики фізичного виховання, планування роботи педагогів загальноосвітньої школи (учителів фізичної культури, класних керівників), педагогічне спостереження, бесіди з дітьми та учителями, педагогічний експеримент, у якому взяло участь 670 підлітків ряду шкіл міст Львівщини (Львова, Борислава, Самбора, Дрогобича), методи математичної обробки даних, теоретичного аналізу, систематизації та узагальнення результатів.

У психологічній науці інтерес визначається як специфічне ставлення особистості до певного об'єкту під впливом його життєвої значущості та емоційної привабливості [3, 101]. Інтереси мають суттєве значення в житті та діяльності особистості. Вони спонукають до діяльності, мотивують її, активізують особистість. Одні об'єкти інтересу можуть відповідати загальнолюдській природі особистості, інші – її віковим особливостям або соціально-груповим, індивідуальним здібностям, поглядам. Інтереси формуються стихійно або цілеспрямовано при важливій ролі сім'ї та навчально-виховних закладів. Їх поділяють на різні види: за змістом (матеріальні, суспільно-політичні, пізнавальні, професійні, естетичні, фізкультурно-спортивні, читацькі та інші), що, у свою чергу, конкретизуються за рівнем дівості (пасивні, активні), за глибиною прояву (глибокі, поверхневі), за стійкістю (стійкі, нестійкі, мінливі). Розрізняють безпосередні інтереси (інтерес до самого процесу діяльності, пізнання) та опосередковані (інтерес до результатів діяльності). За об'ємом виділяють широкі та вузькі інтереси.

Для утворення інтересів суттєве значення має початковий етап – виникнення ситуативного інтересу та подальший його розвиток. Для закріплення та зміцнення інтересу необхідним є повторення певних ситуацій, що супроводжуються емоційним виявом. Інтереси можуть викликати новизна об'єкта, допитливість учня, відчуття активності, енергії, бажання одержати нові знання, яскравість, виразність об'єкта, факти пов'язані з незвичністю явищ, що вражають увагу, збуджують думку, спонукають до дії і т. ін. [3: 7].

У педагогічній теорії питання виховання позитивного ставлення та інтересу учнів до фізичної культури знаходять висвітлення в дослідженнях Ігнатенко С.О., Коберника О.М., Столітенка С.В., Сінгасвського С.М., Шияна Б.М. [1; 2; 4; 5; 8]. Зокрема С.Столітенко розглядає інтерес до фізичної культури суттєвим мотиваційним компонентом позитивного ставлення учнів-підлітків до фізичної культури. Керуючись такими показниками позитивного ставлення учнів до фізичної культури як "великий інтерес", "помірний", "слабкий", "майже без інтересу", "зовсім без інтересу", та провівши відповідні дослідження, він дійшов висновку, що в переважній більшості учнів 5-7 кл. усвідомлене, активне, стійке позитивне ставлення учнів до фізичної культури не виховане.

Щоби в учнів воно було сформоване, Б. Шиян пропонує вчителям фізичної культури надавати важливого значення вихованню в учнів стійкого інтересу до мети і завдань фізичної культури. При цьому він особливо підкреслює важливу роль самої особи вчителя в цьому процесі. "Ні в чому так сильно не проявляється майстерність учителя, як у його здібності виховувати в усіх своїх учнів стійкий глибокий інтерес до засвоєння навчального матеріалу. Інтерес є одним з найсильніших мотивів. Оскільки він є виразом загальної спрямованості особи учня, що охоплює і скеровує такі важливі для навчання психічні процеси, як пам'ять, сприйняття, мислення і волю. Чим менший інтерес до навчання в учнів, тим більше примусу. Останній викликає внутрішній спротив у учнів, вимагаючи від них підвищених вольових зусиль. У цьому випадку процес навчання стає безраднішим і втомлювальним, а результати – малоєфективними", – пише науковець [8: 113-114].

Ефективними засобами виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою, прийомами та методами виховання в учнів інтересу до навчальних занять із фізичної культури Б. Шиян вважає змагання та ігри, сюжетні уроки, елементи туризму, створення пошукових ситуацій, відповідність навчальних завдань потребам учнів, застосування сукупності фактів та аргументів, що переконують у значимості для учнів фізичних вправ, що вивчаються та інші.

Питання виховання в старших підлітків загальноосвітньої школи інтересу до фізичної культури як навчального предмета й уроку аналізує С.О. Ігнатенко. Нею досліджувалися ефективність педагогічних умов та засобів виховання у старших підлітків інтересу до фізичної культури і спорту в процесі зміцнення: застосування міжпредметних зв'язків біології людини і фізичної культури, усвідомлення учнями впливу фізичних вправ на розвиток організму та зміцнення здоров'я людини, дотримання рухового режиму. Важливе значення надавалось проведенню учнями самостійних занять фізичними вправами, створенню ситуацій успіху тощо [1].

Нами питання фізкультурного інтересу учнів досліджувалося в контексті аналізу фізичної культури як якості особистості. При цьому інтерес учнів розглядався як один із її складових компонентів. Були розроблені критерії вияву інтересу в підлітків з різними рівнями сформованості фізичної культури: високим, середнім, низьким, дуже низьким. Для учнів кожного з рівнів виявлено та обґрунтовано такі характеристики інтересу.

1. Високий рівень: постійний, різносторонній, активний інтерес до фізичної культури і спорту, що виявляється на уроках фізкультури, у позаурочних формах навчання, позакласній діяльності, в домашніх умовах. Стабільне бажання і потреба поглиблювати свої знання з питань фізкультури і спорту. Стійке прагнення займатися фізкультурно-оздоровчою і спортивною діяльністю та успішна його реалізація.

2. Середній рівень: інтерес до питань фізкультури і спорту існує, ставлення до уроків фізкультури позитивне. Але цей інтерес ще не дуже стабільний, часом – імпульсивний, не завжди активний, оскільки його зв'язок з внутрішніми мотивами та глибоким свідомим підходом до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності ще не досить міцний. Прагнення активно, зацікавлено займатися фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю виявляється періодично, при досягненні власних успіхів та доцільних педагогічних впливах воно посилюється.

3. Низький рівень: інтерес до питань фізкультури і спорту інколи виявляється, але він – непостійний, поверховий, переважно – пасивний. Потреба поглиблювати свої знання з питань фізкультури і спорту майже відсутня, хоч під впливом певних стимулюючих чинників може зрідка мати місце. Бажання займатися фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю інколи відмічається, але воно імпульсивне, не пов'язане зі стійким і глибоким розумінням її необхідності.

4. Дуже низький рівень: інтерес до питань фізкультури і спорту відсутній або виявляється дуже рідко.

Ми досліджували рейтинг фізкультурно-спортивних інтересів у загальній структурі інтересів підлітків. Респондентам пропонувалося відповісти, які життєві питання їх запропонованих їх цікавлять більше: економічні, медичні, екологічні, політичні, фізкультурно-спортивні, релігійні, мистецькі та ін. В анонімному анкетуванні взяло участь 670 учнів-підлітків.

Дослідження виявило, що до кола інтересів підлітків входять різні питання життя сучасного суспільства та самої людини. Наводимо частину конкретних відповідей: "Мене цікавлять усі галузі людського життя, бо я хочу бути різнобічно освіченою людиною", "Мене цікавлять економічні питання, бо я хочу, щоб Україна була багата і щаслива", "Політика, щоб знати, що відбувається в Україні, наскільки вона заліза в борги", "Мене цікавить, коли будуть кращі часи у нашій державі", "Комерційні питання", "Торгівля", "Мене цікавить мистецтво, бо людина без мистецтва недосконала", "Мене цікавить література. Я хочу стати письменником і писати вірші", "Творчі роботи художників", "Питання освіти в Україні", "Хочу знати більше про Бога", "Мене цікавлять релігійні питання. Вони мені потрібні в житті і для душі" тощо.

Стосовно фізкультури і спорту учні відповідали: "Мене цікавлять оздоровчі питання, спортивні, бо я вважаю, що головне – це здоров'я", "Цікавить спорт, хочу краще фізично розвинутися", "Люблю спорт, хотів би стати в майбутньому футболістом", "Цікавить спорт, я хочу бути принаймні чемпіонкою області" і т.д. Оже, зацікавленість фізичною культурою і спортом пов'язується в учнів із різною мотивацією.

Було конкретизовано і те, що серед різних видів інтересів підлітків найвищий рейтинг мають саме фізкультурно-спортивні. Але з різних причин їх якісні показники відстають від кращих. В учнів переважають пасивні інтереси, а інтерес до спорту не завжди поєднується з інтересом до уроків фізичної культури. Фізкультурно-спортивні інтереси часом вузькі, обмежені (наприклад, тільки до футболу, споглядання змагань та ін.).

У вихованні фізкультурно-спортивних інтересів через позакласну діяльність школи бракує необхідної цілеспрямованості, недостатньо є роль класних керівників у цьому процесі.

Вимагає удосконалення методика виховання інтересів учнів, урізноманітнення методів та прийомів впливу на їх фізично-духовний світ. Важливою є взаємодія словесних, наочних та практичних методів. Як засвідчило наше дослідження, пасивність фізкультурних інтересів підлітків пов'язана не тільки з їх недостатньою участю у практичних формах фізкультурно-спортивної діяльності, а й недооцінкою словесних методів виховання. У контексті цього важливою є думка В.О.Сухомлинського, який писав: "Виховання словом – найскладніше і найважче з усього, що є в педагогіці. Цілковите безглуздя – твердження про те, що вадою виховної роботи в багатьох школах є словесне виховання. Треба говорити про інше: про примітивність словесного виховання, про невміння окремих учителів виховувати словом" [6: 151]. Висловлене твердження стосується і практики виховання в учнів інтересу до фізичної культури. Між тим, широкі можливості для цього відкривають у позакласній діяльності загальноосвітньої школи усні журнали, бесіди, розповіді, тематичні ранки, вечори, вікторини, обговорення газетних, журнальних матеріалів, телепередач, інформаційних повідомлень, фізкультурно-спортивних новин, де головним засобом впливу виступає слово. Ці форми й методи повинні сприяти розвитку в учнів допитливості, інтелекту, ціннісних орієнтацій, пошуків, стимулювання до поглиблених знань, участі в практичних видах фізкультурно-спортивної діяльності, здійсненні самовиховання.

Методика виховних впливів може стосуватися декількох тематично-змістових інформаційних блоків, серед яких: фізична культура учня, її особливості; людський організм, його можливості та резерви; здоров'я як цінність та його чинники; здоровий спосіб життя і місце в ньому фізкультури і спорту; з історії спорту, його види; Олімпійські ігри; видатні українські та зарубіжні спортсмени; красномовні матеріали про розвиток фізкультури і спорту в регіоні та інші.

У технології розкриття змісту тематичних матеріалів педагогам доцільно враховувати поради В.О. Сухомлинського, від дотримання яких залежить ефективність виховання словом інтересу учнів до фізичної культури і спорту. Видатний педагог застерігав від повідомлення учням "холодних інформаційних істин". Засвоєння знань повинно поєднуватися з їх емоційним сприйняттям. Саме такий підхід нерідко порушується в практичній педагогічній діяльності. Звертаючись до вчителів, Сухомлинський зауважував: "Усе залежить від того, що стоїть за вашим словом, вихователю. Є слова кволі і потворні, як кретини. Є слова немічні й безкровні, як тінь затихаючої стеблини. Є слова яскраві і незгасні, як вечірні зірки, що вказують людині шлях. Прагніть того, щоб ваші слова були провідними зірками" [6: 585].

Важливим у реалізації цих порад є врахування того, що підлітки прагнуть до захоплюючих вражень, високоемоційних станів. Їх приваблює те, що дивує, вражає своєю незвичністю, умінням людини боротися з труднощами, виявляти наполегливість, мужність. Завдання вчителя – виявляти майстерність у відборі конкретних яскравих фактів, що стосуються різних аспектів фізичної культури та спорту, поєднати слово з використанням різних видів наочності, творів образотворчого мистецтва, музики тощо.

Саме такий підхід, застосований нами в експерименті, підтвердив його ефективність у вихованні в підлітків інтересу до фізичної культури і спорту.

Висновки. Проведене нами дослідження виявило значущість проблеми виховання в підлітків інтересу до фізичної культури і спорту у позакласній діяльності загальноосвітньої школи, існуючі суперечності між кількісними та якісними показниками сформованості його в учнів. Одним із причин недоліків у вихованні в підлітків фізкультурно-спортивних інтересів є недостатня цілеспрямованість у контексті означеної проблеми позакласної діяльності школи, недосконала методика виховання інтересу. Підвищення ролі словесних форм і методів виховання із забезпеченням їх емоційного впливу на учнів підвищує рівень вихованості фізкультурно-спортивних інтересів підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ігнатенко С.О. Виховання в старших підлітків загальноосвітньої школи інтересу до фізичної культури і спорту / Ігнатенко С.О. // Адаптаційні можливості дітей та молоді. Матеріали VII (IX) Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса 17-19 вересня 2008 року / [під ред. А.І. Босенка]. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2008. – 535 с.
2. Коберника О. Стимулювання фізично-оздоровчої активності сільських школярів / О. Коберника // Рідна школа. – 2001. – № 3. – С. 43-46.
3. Ковалев А.Г. Психология личности / А.Г. Ковалев. – М.: Просвещение, 1965. – 287 с.
4. Сінгаєвський С. Формування позитивного ставлення школярів до фізичного виховання / С. Сінгаєвський // Фізичне виховання в школі. – 2001. – № 1. – С. 33-36.
5. Столітенко С. Виховання позитивного ставлення до фізичної культури в учнів 5-7 класів / Столітенко С. // Фізичне виховання в школі. – 2001. – № 3. – С.40-44.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. / Сухомлинський В.О. – К.: Рад. шк., 1977. – Т.3.
7. Фридман Л.М. Психологический справочник учителя Л.М. Фридман, И.Ю. Кулагина. – М.: Просвещение, 1991. – 288с.
8. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян. – Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 272 с.

Подано до редакції 19.05.10

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена актуальній проблемі виховання в підлітків фізкультурно-спортивних інтересів у позакласній діяльності загальноосвітньої школи. В її контексті аналізуються існуючі недоліки та розкриваються певні аспекти удосконалення методики виховання інтересу до фізичної культури.

Ключові слова: виховання, фізична культура, інтерес, позакласна діяльність.

А.Б. Логвиненко

ВОСПИТАНИЕ У ШКОЛЬНИКОВ ИНТЕРЕСА К ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ ВО ВНЕКЛАССНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена актуальной проблеме воспитания у подростков физкультурно-спортивных интересов во внеклассной деятельности общеобразовательной школы. В ее контексте анализируются существующие недостатки и раскрываются некоторые аспекты усовершенствования методики воспитания интереса к физической культуре.

Ключевые слова: воспитание, физическая культура, интерес, внеклассная деятельность.

О.В. Логвиненко

UPBRINGING OF SCHOOLCHILDREN'S INTERESTS TO PHYSICAL TRAINING IN OUT-OF-CLASS ACTIVITY IN TERMS OF COMPREHENSIVE SCHOOL

SUMMARY

The article is dedicated to an actual issue of upbringing teenagers' interests for physical training and sports activities in out-of-class work at comprehensive school. It analyzes existing shortcomings and some aspects of improving methods of upbringing interest for physical training.

Keywords: education, physical training, interest, out-of-class activities.